

SUGRIŽIMAS Į PRADINĘ PADĖTĮ

RIČARDAS TEODORAS TARNAS

Garsus kultūros istorikas, žinomas dėl savo knygų „**Vakarų proto aistra: supratimas apie idėjas, kurios formavo mūsų pasaulio vaizdą**“ ir „**Kosmosas ir psichika: naujojo pasaulio požiūrio užuominos**“.

Apie **Ričardą Tarną** neįmanoma kalbėti tik akademiškai, šaltai. Tai, ką jis tyrinėjo, telkė aplink save daugelį jaunų, dvasingumo ištroškusių žmonių žiedą ir buvo jų įkvėpėjas. Jam reiktų skirti atskirą išsamią publikaciją. Gal tai ir padarysiu, jei suspėsiu.

Richardas Tarnas yra Kalifornijos integraliųjų studijų instituto San Franciske Filosofijos, kosmologijos ir sąmonės studijų programos įkūrėjas, kur šiuo metu dėsto. Gimęs 1950 m. Ženevoje, Šveicarijoje, amerikiečių tėvų užaugo Mičigano valstijoje, kur įgijo klasikinį jėzuitų išsilavinimą. 1968 m. įstojo į Harvardą, kur studijavo Vakarų intelektualinę ir kultūros istoriją bei giluminę psichologiją, kurią baigė *A.B. cum laude** 1972 m. Dešimt metų gyveno ir dirbo Esalen institute Big Sur mieste, Kalifornijoje, mokėsi pas Stanislavą Grofą, Josephą Campbellą, Gregory Batesoną, Hustoną Smithą ir Jamesą Hillmaną, vėliau ėjo Esalen programų ir švietimo direktoriaus pareigas. Saybrook institute 1976 m. už disertaciją apie LSD psichoterapiją, psichoanalizę ir dvasinę transformaciją jis įgijo daktaro laipsnį. 1980–1990 m. jis parašė garsų veikalą „**Vakarų proto aistrą**“ skirtą Vakarų mąstymo istorijai nuo senovės graikų iki postmodernizmo, kuris tapo bestseleriu ir tebėra plačiai naudojamas tekstas viso pasaulio universitetuose. 2006 m. jis išleido knygą „**Cosmos and Psyche: Intimations of a New World View**“, už kurią JK mokslo ir

medicinos tinklas paskyrė Metų knygos prizą. Kaip Tarptautinės transpersonalinės asociacijos prezidentas, jis yra San Francisko **C. G. Jungo instituto valdytojų taryboje**. Be dėstymo CIIS, jis dažnai dėstė **Pacifica Graduate Institute Santa Barbaroje**, skaito daug viešų paskaitų ir seminarų JAV ir užsienyje.

Už knygą „**Kosmosas ir psichika: naujojo pasaulio požiūrio užuominos**“ jį aukštino Josephas Campbellas ir Hustonas Smithas: tai knyga, atskleidžianti ryšį tarp kosminių ciklų ir archetipinių patirties modelių. Remdamasis ilgus metus trukusiais tyrimais ir mąstytojais nuo Platono iki Jungo, Tarnas gilinasi į epochinių įvykių, tokių kaip Prancūzijos revoliucija, pasauliniai karai ir Rugsėjo 11-oji, planetines sąsajas. Nesvarbu, ar skaitote kaip ją astrologiją, atnaujintą kvantiniam amžiui, ar kaip šiuolaikinę dvasingumo klasiką, „**Cosmos & Psyche**“ yra svarbus tobulėjimo ir studijų veikalas.

Baigdamas rašyti minėtą knygą, paskutiniajame skyriuje jis nutarė pakviesti skaitytojus peržvelgti „nueitą kelią“ ir parašė paskutinį skyrių „**Sugrįžimas į pradinę padėtį**“. Kas ta Pradinė būseną? Kodėl tokia svarbi?

„Tačiau norint iš tikrųjų įvertinti šią sudėtingiausią epistemologinę išvargą, taip pat ir kitas didžiąsias Vakarų intelektualinės ir dvasinės istorijos dialektines trajektorijas, kurios vystėsi lygiagrečiai kosmologijoje, psichologijoje, religijoje ir būtyje, reikėtų naujos knygos. Pabandysiu tai apibendrinti apsiribodamas trumpa bendra šios ilgos istorinės raidos apžvalga – kažkuo panašia į archetipinį metapasakojimą, kuris palies aukščiau išdėstytas pažiūras ir išvargas.“

.....

SUGRĮŽIMAS Į PRADINĘ PADĖTĮ*

Kalbant apie Vakarų minties istoriją, būtų įmanoma šiandien atlikti begalę apibendrinimų. Tačiau bene akivaizdžiausias faktas yra tas, kad nuo pat pradžios iki pabaigos, tai buvo išskirtinai vyriškas reiškinys: Sokratas, Platonas, Aristotelis, Šventasis Paulius, Augustinas, Tomas Akvinietis, Liuteris, Kopernikas, Galilėjus, Bekonas, Dekartas, Niutonas, Locke'as, Hume'as, Kantas, Darvinas, Marksas, Nietzsche, Freudas... Vakarų intelektualinė tradicija buvo sukurta ir kanonizuota beveik išimtinai vyrų ir joje vyrauja daugiausia vyrų pažiūros. Žinoma, vyrų dominavimas intelektualinėje Vakarų istorijoje paaiškinama visiškai ne tuo, kad moters protas yra žemesnis už vyro. Tačiau ar galima tai priskirti *tik* socialinei nelygybei? Manau, kad ne. Aš įsitikinęs: tame slypi kažkas gilesnio – kažkas archetipinio. Pagrindinis ir visur esantis vyriško charakterio vakarietiškas mąstymo pobūdis pasireiškia kaip pas vyrus, taip ir pas moteris, skrodžiantis visus Vakarų minties aspektus, lemiančius svarbiausias idėjas apie žmogų ir žmogaus vaidmenį

pasaulyje. Visos pagrindinės kalbos, glūdinčios Vakarų tradicijos dirvoje, pradedant graikų ir lotynų kalbomis, buvo linkusios personifikuoti žmoniją vyriškų žodžių pagalba: antropos, homo, l'homme, el hombre, l'homo, der Mensch, man. Kaip teisingai atspindėjo tai, kas pateikiama šios knygos istoriniame naratyve, visada ir visur figūravo "žmogus": "žmogaus kilimas", "žmogaus orumas", "žmogaus santykis su Dievu", "žmogaus vieta kosmose", "žmogaus kova su gamta", "didieji šiuolaikinio žmogaus pasiekimai" ir pan.*.

„Žmogus“ Vakarų tradicijoje – amžinai nerimstantis vyras-didvyris, Prometėjo tipo maištininkas, nuolat siekiantis laisvės ir laisvo judėjimo, nuolat siekiantis išsiskirti tiek fiziškai, tiek metafiziškai nuo jį pagimdžiusio pamatinio principo ir pajungti jį sau. Toks vyriškas polinkis, paslėptas latentinėje vakarietiško mąstymo evoliucijoje, net jei ji dažniausiai ir likdavo nesąmoninga, – vis dėlto buvo ne tik būdinga šiai evoliucijai, bet veikiau buvo jos esminis komponentas.

Vakarų minties evoliuciją skatino didvyriškas noras sukurti nepriklausomą ir racionalų žmogiškąjį "aš", išplėstą iš pirmapradės stichijos vienybės su gamta. Šis vyraujantis vyriškumas paveikė visas pagrindines religines, mokslines ir filosofines pažiūras Vakarų kultūroje, – jo pergalingas žygis prasidėjo maždaug prieš keturis tūkstantmečius, su patriarchalinių klajoklių užkariavimais seniausių matriarchalinių Graikijos genčių kultūrų ir Levante*, – vėliau su jėga pasireiškė patriarchalinėje religijoje Vakaruose, išaugusia iš judaizmo, jo racionalistinėje filosofijoje, kilusioje iš Graikijos ir objektyvistiniame moksle, atsiradusiame Europoje Naujaisiais laikais. Visa tai tapo nepriklausomos žmogaus valios ir intelekto vystymosi priežastimi: transcendentinio "Aš", nepriklausomo individualus "ego", žmogaus apsisprendimo su visu jo unikalumu, izoliacija ir laisve. Tačiau tokiam vyriškam mąstymui reikėjo išstumti ir užgniaužti moterį. Mes tai stebime senovės graikų mąstyme, visiškai pavergusiame ikigraikines matriarchalines mitologijas, judėjų-krikščionių Didžiosios Motinos Deivės paneigime ir šaltakraujiškame racionalaus "ego" išaukštinime visiškai izoliuotame nuo išorinės realybės, o mes galime teigti, kad Vakarų minties evoliucija buvo grįsta moteriškojo prado slopinimu – nediferencijuotos vieningos sąmonės slopinimu, mistikos (*participation mystique*) atskyrimu nuo gamtos. Tai buvo nuoseklus Anima Mundi, tai yra Pasaulio Sielos, neigimas, būties vienybės, tam tikros paslapties ir nevienareikšmiškumo, vaizduotės, emocijos, intuicijos, kūno instinktų,

gamtos, moters – žodžiu, viso to, ką vyriškas principas savo projekcijose laikė "kitu", "kitokiu".

Tačiau toks atskyrimas neišvengiamai skatina siekį vienytis su tuo, kas prarasta – ypač po to, kai didvyriški vyrų ieškojimai atvedė šiuolaikinį mąstymą į beviltišką aklavietę, kur, pajutę visišką vienatvę, jis (niekatrosios giminės pradas – *mano pastaba*) pats sau priskyrė išskirtines teises į bet kokią sąmoningą sprendimą, vienintelį esantį Visatoje (žmogus – vienintelė sąmoninga ir racionali būtybė, Kosmosas aklas ir mechanicistinis, Dievas miręs). Štai tada žmogus patyrė egzistencinę krizę: jis – vienišas, mirtingas sąmoningas "ego", įmestas į absoliučiai beprasmišką ir nepažįstamą Visatą. Jį ištinka ir psichologinė, ir biologinė krizės: jis gyvena tokiam pasaulyje, kurio forma tiksliai atitinka jo pasaulėžiūrą, tai yra "žmogaus sukurtoje" aplinkoje, palaipsniui virstančia vis labiau mechanicistine, bejausme ir save griauinančia. **Šiuolaikinio žmogaus krizė – tai iš tikrųjų yra vyrų krizė, ir esu įsitikinęs, kad ji jau kyla į didžiulę moteriško principo bangą, sukrėtusią mūsų kultūrą.** Tai akivaizdu ne tik dėl feminizmo iškilimo, moterų padėties stiprėjimo ir dėl grynai moteriškų vertybių išaukštinimo tiek moterų, tiek vyrų akyse, ir ne tik dėl spartaus moterų išsilavinimo augimo ir dėl augančio jautrumo „protėvių dvasiai“ perspektyvų atsiradimo beveik visose intelektualinėse disciplinose, bet taip pat dėl augančio vienybės jausmo su planeta ir visomis jos gamtinėmis formomis, dėl didėjančios ekologinės grėsmės suvokimo ir intensyvėjančios reakcijos prieš politinę ir korporatyvinę strategiją, skirtą negailestingam aplinkos išnaudojimui, vis labiau įsijungiant žmonių bendruomenėms, dėl sparčios ilgametės politinių ir ideologinių barjerų, skiriančių pasaulio tautas, vis gilesnio supratimo, kokia turėtų būti savitarpio pagalba ir bendradarbiavimas, bei daugelio skirtingų perspektyvų. Ši banga taip pat yra juntama apskritai dėl noro susivienyti su kūnu, su emocijomis, su sąsąmone, su vaizduote ir intuicija, su nauju susidomėjimu gimdymu ir motinos orumu, vis labiau pripažįstant imanentiškumą mąstyme, dideliu susidomėjimu Gajos* (Žemės) hipoteze. Ji juntama ir aistringame susidomėjime archajiškomis kultūromis ir moderniomis vietinėmis gentimis, tokiomis kaip senovės europiečiai, Amerikos indėnai, afrikiečiai, – dėmesio centre atsidūrusio moteriškojo dieviškojo prado, archeologijoje – Didžiosios Deivės tradicijos atradime ir šiuolaikinio šios Deivės dvasingumo atgimime, kylant Judėjų-krikščionių Sofijos tradicijai ir popiežiaus *Assumptio Mariae** išaukštinime, dėl beveik visuotinai kilusio spontaniško moterų archetipinių apraiškų atsiradimo, ir kai kuriuose sapnuose, ir psichoterapijoje. Pajauskime šį impulsą didžiulėje susidomėjimo mitologinėmis pažiūromis bangoje, ezoteriniais mokymais, Rytų mistika, burtininkyste ir šamanizmu, archetipine ir transpersonaline psichologija, hermeneutika ir kitomis neobjektyvistinėmis epistemologijomis.../.../šį Sąrašą galima tęsti neribotą laiką. **Kaip prognozavo Jungas, šiuolaikinėje sąmonėje vyksta epochinis poslinkis, dviejų priešiškų polių susitaikymas, priešybių susijungimas...dar kažkiek laiko išliks susvetimėjusi vienatvė, o moteriškas principas, kuris buvo engiamas ir pavergtas, dabar pradėjo labai greitai kilti.**

Ir toks dramatiškas vystymasis – ne paprastas atpildas, ne kompensacija to, kas prarasta, nes, esu įsitikinęs, tai buvo latentinis Vakarų intelektualinės ir dvasinės evoliucijos tikslas. Todėl kad *nematoma aistra, glūdėjusi vakarietiškoje mąstyme, buvo siekis susijungti su savo būties ištakomis*. Varomoji Vakarų vyriškos sąmonės jėga buvo jos dialektinis savirealizacijos ir nepriklausomybės siekis, ir pagaliau prarasto ryšio su visuma atkūrimas, – kad, atsiskyręs nuo moteriško principo, atgautų jį ir vėl užmegztų ryšį su pačiu gyvybės, gamtos ir sielos slėpiniu. Kad dabar tas susijungimas vyktų naujame lygmenyje, skirtingame nuo to, kokiam jis gyvavo pradinėje sąmonės būsenoje, nes ilgai vykusiai žmogaus sąmonės evoliucijai pavyko paruošti jį savanoriškam ir sąmoningam savo pamato ir esmės priėmimui. Vakarų minties vidinė orientacija ir tikslas (telos) buvo atkurti savo ryšį su kosmosu brandžios mistikos veikimo dėka, savanoriškai ir sąmoningai pasiduodant į didįjį visagalybės glėbį, kuriame išsaugoma žmogaus nepriklausomybė ir tuo pat metu įveikiamas žmogaus susvetimėjimas.

Tačiau tam, kad pagaliau galėtų pabusti engiamas moteriškumas, vyriškas principas turi atnešti save kaip auką, įveikęs savotišką *ego mirtį*. Vakarietiškas mąstymas turi atsiverti tokiai realybei, kurios prigimtis gali sukrėsti iki pamatų jo giliausiai įsisaknijusius įsitikinimus apie save ir pasaulį. Tame slypi jo tikrasis didvyriškumo aktas. Atėjo laikas peržengti slenkstį – ir šiam veiksmui reikia ypatingos drąsos, tikėjimo, vaizduotės ir įsitikinimo, kad egzistuoja kažkokia didesnė ir sudėtingesnė realybė. Pagaliau, toks žingsnis reikalauja besąlygiško savęs išsižadėjimo. Tame yra didžioji užduotis, kuri iškilo mūsų amžiui: vyriškajam principui teks išsiskirti su savo hybris* ir su vis dar nesuvokta savo sąmonės dalimi ir savanoriškai keliauti į visiškai naujus santykius, grindžiamus tarpusavio supratimu ir lygybe su visais moteriško principo pavidalais. Taigi, moteriškojo principo nebereikia pajungti sau, neigti ir pavergti: jis turi būti visiškai pripažintas, gerbiamas ir vertinamas kaip lygiateisis. Nuo šiol jis turi būti pripažintas ne kaip objektyvizuotas "kitas", bet kaip šaltinis, tikslas ir imanentinė esatis.

Tai iš tiesų grandiozinė užduotis, tačiau esu įsitikinęs, kad būtent tam, žingsnis po žingsnio, ruošėsi vakarietiškas mąstymas per visą jo egzistavimo laikotarpį. Esu įsitikinęs, kad nenuilstanti vidinė Vakarų mintis ir jos vyriškojo prado raida, – neįtikėtinai ilgame dialektiniame vyksme – vedė būtent į susitaikymą su prarasta moteriška vienybe į gilią ir daugiapakopę vyrų ir moterų santuoką, pergalingą ir gydantį susijungimą. Aš taip pat tikiu, kad dauguma mūsų epochos konfliktų ir nelaimių atspindi tai, kad evoliucijos drama dabar artėja prie pabaigos ir aiškumo. Juk mūsų laikmetis iš visų jėgų stengiasi įnešti į žmonijos istoriją kažką iš esmės naujo: atrodo, kad mes esame liudininkai ir kažkokios naujos realybės "gimdymo kančių" dalyviai, naujos žmogiškos egzistencijos formos – to "vaiko", kuris bus šios didžiosios archetipinės santuokos vaisius, nešantis savyje visą praeitį. Todėl dar kartą patvirtinu gyvybiškai svarbius idealus, kuriuos skelbė feminisčių atstovai ekologinės, archainės ir kitos kontrkultūrinės ir daugiakultūrinės kryptis. Taigi norėčiau

patvirtinti linijos, kuri palaikė ir maitino pagrindinę vakarietišką trajektoriją, svarbą, nes esu įsitikinęs, kad ta tradicija, apimanti viską nuo graikų epo poetų ir senovės hebrajų pranašų, per visą intelektualinį ir dvasinį kelią nuo Sokrato ir Platono, nuo Pauliaus ir Augustino, nuo Galilėjaus ir Dekarto, Kanto ir Freudo, – šio stulbinančio Vakarų nueito kelio jokia būdu nederą atmesti kaip kažkokio imperialistinio-šovinistinio sąmokslo: tai turėtų būti laikoma būtina ir kilnia didžiosios Dialektikos dalimi. Ši tradicija pasiekė ne tik esminės individo diferenciacijos ir autonomijos, kuri vienintelė tegalėjo sudaryti galimybę didelio masto sintezei: ji taip pat atvėrė kelią savo apsisprendimui. Dar daugiau, – šioje tradicijoje glūdi ištekliai, kurie liko be jos pačios Prometėjo dėmesio, kuriuos tik dabar pradėdame suvokti ir kurie, kaip ne keista, privertė mus suvokti atvirumą moters pradui. Čia ir patvirtinama, ir įveikiama kiekviena perspektyva – tiek vyrų, tiek moterų, sudarančių vienos visumos dalis: juk kiekvienam poliui reikalinga priešybė. O jų sintezė veda į visiškai naujus horizontus: už kurių netikėtai atsiveria dar nepatirta tikrovė, kurią išvysti neduota tol, kol ji pati nepasirodys, arba ji pati taps nauju kūrybos aktu.

Ir vis dėlto, kodėl Vakarų intelektualinės ir dvasinės tradicijos vyriškas charakteris tapo mums toks akivaizdus tik šiandien, kai visos ankstesnės žmonių kartos to visiškai nepastebėdavo? Manau, kad tai vyksta tik dabar todėl, kad, kaip pastebėjo Hėgelis, civilizacija nesugeba pačios savęs ir savo reikšmės suvokti tol, kol nepasiekia tokios brandos stadijos, kol nepriartėja jos mirties valanda.

Šiandien mes patiriame tai, kas labai panašu į modernaus, tai yra vakarietiško žmogus mirtį. Gali būti, kad jau arti „žmogaus“ pabaiga. Tačiau žmogus nėra tikslas. Žmogus yra kažkas tokio, ką reikia įveikti ir pabaigti jo susijungimą su moteriškumu.

.....

* **hybris** - nešventas įžūlumas. Senovės gr.k.

* **Levantis** – Vakarų kalbose paplitęs istorinis geografinis pavadinimas krašto, esančio Viduržemio jūros rytinėje dalyje. **Žiūrėkite žemėlapi** - matote šias valstybes: Siriją, Libaną, Izraelį, Jordaniją. Senovės graikai ir romėnai šiam regionui įvardinti naudojo žodį Sirija. Arabų kalbose naudojamas pavadinimas aš-Šams, kuri sudaro vieną iš trijų Mašreko dalių.

***Gaja** (*Γαία*) graikų mitologijoje- Žemės personifikacija (Motina Žemė). Pirmoji Gajos šventykla buvo pastatyta Delfuose.

***Academia cum laude** – unikali individualių studijų sistema, leidžianti motyvuotiems bakalauro studijų studentams peržengti savo pagrindinių studijų ribas, gilintis į asmeninę studijų temą, dirbti su pasaulinio garso universiteto profesoriais – aukščiausio lygio mokslininkais, tyrėjais ar pripažintais menininkais, vertinamais savo srities autoritetais.

* Originale anglų kalba visur naudojamas žodis "žmogus", turintis dvi reikšmes: "**žmogus**" ir "**vyras**".

* Versta iš rusų k. patrumpinta: psylib.org.ua